

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoeni; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gillhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herken, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr J. Kapteyn, IJmuiden; Dr G. Keizer, de Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Naaldwijk; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Pocrworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijcksaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr H. Mulder, Deventer; Dr S. J. Popma, Amersfoort; Dr A. Ringnald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Rotterdam; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Smilde, Groningen; Dr H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. v. Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meiskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Geloof en openbaring, III. — Uit de Schrift: Het karakter van de verschijning van Paulus, 1 Cor. 15:8. — Kerkelijk leven: „Symbolen” en „kenmerken”, II. Antwoord aan dr A. de Boudt, III. De pluriformiteit en onze synodes, II. „Goud waard”, - volgens dr H. Kaajan. „Om de jeugd der kerk”. Twee vragen. — Even parkeren: De therapie der hoop. — Uit het pol. en soc. leven: Verplichting en verantwoordelijkheid op staatkundig terrein. — Uit de historie: Dr A. Kuyper over de Belijdenis, II. — Opvoeding en onderwijs: Beteekenis van het milieu. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Correspondentie. — Kerkenieuws. — Bijlage: Heidelberg. Catechismus II, blz. 129—136.

HOOFDARTIKEL

Geloof en openbaring.

III.

Dwaalwegen na de Reformatie. (a.)

Waren de kerkvaders in hun dagen bij al de kettlers, die zij moesten bestrijden en bij al de heidense religieuze beschouwingen, die zij door het christelijk geloof wilden vervangen, van meening, dat de Satan zelf alle booze geesten tegen het wordende Christendom losgelaten had om het in de kiem te vernietigen⁶⁰, de Reformatoren konden wel niet anders denken. Och ja, wij kunnen achteraf gemakkelijk den staf breken over den felle toon der reformatoren en hun hartstochtelijke polemiek, maar mensen, die zoozeer overtuigd waren, dat zij Gods werk verrichtten⁶¹ en die van alle kanten dat werk Gods bedreigd⁶² zagen, konden toch maar niet in alle gemoedsrust hun tegenstanders tegemoet treden, zoo'n weinig in de stemming: jullie konden ook wel eens gelijk hebben.

Waarom is Luther zoo fel tegen Zwingli in den avondmaalsstrijd? Hij ziet in hem een leerling van Karlstadt en Münzer en gelooft, dat zijn avondmaalsleer op hun voetspoor het beginsel der werken als gerechtigheid voor God weer in de reformatische leer zal doen binnensluipen.⁶³ En hij is ook bevreesd, dat Zwingli rationeele overwegingen laat domineeren over Gods Woord, dat Zwingli met andere woorden tot zijn leer gekomen is, omdat hij zijn leer onaanvaardbaar achtte met de rede en Gods Woord mocht alleen maar heerschappij hebben. „Ista verba me eperunt”. (Deze woorden — dit is mijn lichaam — hebben mij gevangen genomen). „Si inberet fimum comedere, facerem. Servus non inquirat de voluntate domini. Oportet oculos claudere.” (Indien Hij bevelen zou, mest te eten, ik zou het doen. Een slaaf peinst

niet na over den wil van zijn heer. Men moet de oogen sluiten.) En als Zwingli dan antwoordt, dat de orakels der duivelen duister zijn, maar niet de woorden van Christus, dan herhaalt Luther de instellingswoorden en voegt er aan toe: „Si vias eius scriberemus, non esset incomprehensibilis, qui admirabilis”. (Indien we Zijn wegen konden doorgronden, dan zou Hij, die zoo bewonderenswaardig is, niet meer onbegrijpelijk zijn.)⁶⁴

We laten ditmaal in het midden, of Luther in zijn bestrijding aan Zwingli recht liet wedervaren, het gaat er ons nu alleen maar om, dat we zien, welke groote gevaren hij dachtte voor 't werk Gods, dat hij had mogen doen. En, of hij dan die gevaren terecht bij Zwingli zag, dat doet er dus niet toe, ze dreigden in ieder geval maar al te zeer. En niet alleen deze gevaren, nog vele andere met hen. (Zie noot 62.) We willen echter over die andere niet spreken, we bepalen ons bij de dwaalwegen, waarop door het voorbeeld van den avondmaalsstrijd gezinspeeld werd, de dwaalwegen van spiritualistische zijde voorgestaan en de dwaalwegen door de overschatting der rede.

Als voorbeeld van spiritualistischen dwaalwegen willen we een kort overzicht geven van de leer van Sebastiaan Franck, dien de lezers van „De Reformatie” reeds meermalen zijn tegengekomen in de Catechismusverklaring van onzen redacteur, door hem genoemd een bekend mysticus, uit anabaptistische hoek gekomen, een zeer interessante veelschrijver, die meer geleerd had in het „sien” dooven van een Klecken oft Capuyn, dan ick oyt in alle Predication, oft in het lesen der boecken gedaen hebbe.⁶⁵

Deze Franck dan (1499—1542) was eerst Katholiek priester, werd daarna Luthersch predikant, maar legde in 1528 zijn ambt neer, omdat hij niets verwachtte van prediking. Dan moesten immers de Schriftgeleerden de beste Christenen zijn, en zij zijn het lang niet. En de geest kan toch slechts invloed uitoefenen op den geest?⁶⁶ Hij gaat zijn leven wijden aan de literatuur en verdient, als het noodig is, zijn brood door zeep te zieden.

Hij heeft in dit opzicht zijn korte leven, waarin hij nog van de eene plaats naar de andere verdreven werd, goed besteed. Hij heeft enorm veel gelezen. En zelf heel veel geschreven. Zijn bekendste boeken zijn geworden: Paradoxa, dat in 1535 verscheen, Guldin Arch, 1538 en Das verbüschert mit siben Sigeln verschlossen Buch, dat recht niemand afluithun, verstellen oder lesen kann, dan das Lamb und die mit dem Thaw bezeichnet, das Lamb angehören (het boek, dat met zeven zegels toegesloten is en dat niemand kan opendoen, verstaan of lezen dan het Lam, en die met den Thaw, d.i. Griekse T als teken van het kruis, geteekend, het Lam toebehooren).

We hebben den titel van dit laatste boek voluit genoemd, omdat die ons brengt bij een der grondgedachten van Franck: het woord Gods is verborgen. Daarom heeft dit boek ook een soort motto, ontleend aan Spr. 25:2: „Es ist Gottes Ehre sein Wort verbergen, aber der Könige Glorie demselben nachzufragen.”⁶⁷

God heeft er dus Zijn eer in gesteld Zijn Woord te verbergen. En dat heeft Hij gedaan in den Bijbel, en wel in de letters van den Bijbel. God heeft Zijn „Geheimnis unter dem Umhang des Buchstabens verdeckt”⁶⁸. (Zijn geheim onder het gordijn van de letter verborgen) want anders wordt het vertrappt door de zwijnen en honden. Men kan de letter slechts verstaan, als hij allegorisch begrepen wordt en dat kunnen slechts de leerlingen

van Christus.⁶⁹ Daarom blijft de Schrift een eeuwige allegorie, een paradox, een raadsel, een toegesloten boek, een DOODENDE letter, en een onbegrijpelijke wartaal voor alle goddeloozen, maar een bijzondere sprake voor de kinderen Gods.⁷⁰ Het geheim van Gods waarheid is achter een voorhangsel en zooals men in den tabernakel een voorhof door moet, moet men dit gordijn door, wil men tot het mysterie naderen.⁷¹ Christus ligt in de kribbe, de geest is in de letter, maar wie eenmaal het kindje gevonden heeft, kan kribbe en ster blijmoedig missen. De letter is de schede, waarin het zwaard van den geest rust. Blijft het zwaard in de schede, dan is het tot niets nut. De letter is de monstrans, (het torentje, waarin de geconsacreerde hostie voor de geloovigen wordt uitgestald), waarin het geheimenis rust.⁷² De letter is het zwaard voor den Antichrist, die daarmee tegen de heiligen strijdt en die daarmee ook den Christus deed ondergaan.⁷³

We moeten dus de Schrift niet letterlijk verstaan. Volgens Franck is dat de reinste dwaasheid. „Als men haar letterlijk neemt, is zij een weefsel van dwalingen, van tegenstrijdige uitspraken, van immoreele dingen: „de Bijbel, letterlijk genomen, is niet meer waard — uit moreel oogpunt bezien —, dan Ovidius of Livius”.⁷⁴ Franck verzamelt dan ook in zijn Paradoxa en in zijn Verbüschertes Buch allerlei tegenstrijdige uitspraken⁷⁵, legt hierdoor, zooals terecht opgemerkt is, den grondslag voor de latere Bijbelcritiek.⁷⁶

Niettemin, Franck verwerpt de Heilige Schrift niet. Hij houdt zelfs vast aan haar inspiratie.⁷⁷ Maar zijn eerbied voor den Bijbel geldt alleen den inwendigen Bijbel, den „geestelijken Bijbel”. De letter doodt, en het roemen op de doode letter is de oorzaak van alle geloofstwisten⁷⁸, we moeten het inwendige woord verstaan en volgen, en die dat doen, vormen de ware gemeenschap der geloovigen.

Hier raken we aan het middelpunt van het gehele systeem. De geestelijke Bijbel! De Schrift, die slechts allegorie en symbool is. En die verstaan kan worden door de geestelijke mensen.

Wie zijn dat? Dat zij de mensen, die wederom geboren zijn. Maar dat zijn ze niet door een actie van buiten. Wedergeboorte is de aanblazing van de goddelijke vonk, die in ieder mensch, ook in den goddeloozen mensch, is overgebleven. Men kan zeggen, dat God die vonk aanblaast. Men kan ook zeggen, dat de mensch het zelf doet, dat de inwendige Christus in den mensch het doet.⁷⁹ De inwendige Christus! Alle mensen zijn immers tegelijkertijd Adam en Christus! Ze zijn Adam, voor zoover zij zich door het „vleesch” laten beheerschen, zij zijn Christus, voor zoover zij de goddelijke vonk hebben en aanblazen. Het is dus hetzelfde, als men zegt, dat de mensch Adam in zich overwonnen heeft of dat Christus den Adam in ieder mensch overwint. De mensen, die Christus laten overwinnen, of die maken, dat Christus in hen overwint, dat zijn de echte geloovigen. Alleen maar, men vergisse zich niet. Men denke toch niet aan den uitwendigen Christus, want dat

68a) Paradoxa, t.a.p.

69) Paradoxa, pag. 3.

69a) a.w., pag. 158.

70) a.w., pag. 158, 161, 162, 3 enz. Paradoxa zegt in het kort, waar Verbüschert Buch over uitweidt.

71) a.w., pag. 6, 7.

72) Koyré, a.w., pag. 21.

73) a.w., pag. 21.

74) W. Köhler in R. G. G. II, 650 sub voce S. Franck.

75) Koyré, a.w., pag. 21, 22.

76) H. Körner, Studien zur geistesgeschichtlichen Stellung S. Francks, pag. 65.

77) Koyré, a.w. pag. 29: On peut donc dire, que c'est l'homme intérieur qui, victorieux de l'Adam, s'identifie au Christ, comme on peut dire que c'est le Christ qui agit en lui.

C'est ainsi la même chose de dire que c'est l'homme qui est wiedergeboren (régénéré, ce qui s'applique à l'homme, qui est déjà là, mais caché pour ainsi dire par le vieil Adam) ou de dire, que c'est le Christ, qui est né en lui.

60) Vermeld bij H. Leisegang, Die Gnosis, pag. 59.

61) Voor Calvin bijv.: De Reformatie der Kerk is Gods werk en is van menscheijk hopen en weenen zoo onafhankelijk als de opwekking der dooden of een ander wonder van dien aard.... Men moet dus midden door de wanhoop heenbreken, per medium desperationem prorumpere. God wil zijn Evangelie gepredikt hebben. Laten we dit gebod gehoorzamen.... Aangehaald bij Heinrich Sasse, Was heisst Lutherisch?, die verwijst naar Corp. Ref. VI, 510 f.

62) Bij dat alles (doopersche dwalingen enz.) treden kettlers van alle nuanceringen op. Avershoistische, deïstische, zelfs atheïstische ideeën vliegen door de lucht.... Voor niets wordt halt gemaakt. Aan theologie en leer, aan kanon en sacrament, ja, aan de heilige gestalte van Christus waagt zich de kritisch-geleerde zoo goed als de avontuurlijke twijfel; W. Lehmann in zijn inleiding op de uitgave van Francks Paradoxa, door H. Ziegler, pag. V.

Sceptici als Franck, of mensen, die van andersdenkenden spreken, blijven dan gemakkelijk humaan, vergelijk het woord van A. Koyré in zijn Sebastian Franck, pag. 3: Hij is in dien tijd tusschen alle fanatieci.... Le seul homme raisonnable (de enige redelijke mensch). Le seul aussi, qui soit tolérant (de enige, ook, die verdraagzaam is). Le seul, qui n'accable pas ses adversaires d'invectives bien senties; le seul, qui n'appelle pas sur eux la malédiction divine; le seul, qui reste humain (de enige, die zijn tegenstanders niet flink uitscheidt, hen niet vervloekt, die menscheijk blijft).

63) H. Gollwitzer in Abendmahlsgeheimnis, pag. 96.

64) Gollwitzer, a.w. pag. 104.

65) Zie Dr K. Schilder, Heidelbergse Catechismus, II, pag. 52, 53, in de bijlage van „De Reformatie”.

66) Koyré, a.w. pag. 23.

67) St. Vert.: Het is Gods eer een zaak te verbergen, maar de eer der koningen een zaak te doorgronden.

68) Paradoxa, uitgegeven door Ziegler, pag. 2.

is de duivel en de Antichrist. Het moet gaan om den geestelijken, den innerlijken Christus. Die dan leven in en naar dien geestelijken Christus, die vormen de gemeenschap der heiligen. Die vormen geen uitwendige kerk. Dat was Luther's fout, dat hij stichter van een kerk werd.⁷⁸⁾ Er is slechts la communauté spirituelle des vrais croyants.⁷⁹⁾ Daar behooren ook de Turken onder, als zij maar trouw zijn aan den Geest van God, aan den Logos, aan den inwendigen Christus. Dacht iemand, dat de kerk beperkt bleef tot de uitwendige Christenen?⁸⁰⁾ Het inwendige licht is aan alle menschen gegeven, waarvoor Franck zich natuurlijk beroept op den bekenden tekst van het evangelie van Johannes, 1:9.⁸¹⁾ „Plotinus, Plato, Diogenes, Trismegistus, Job en alle verlichte heidenen hebben uit dat licht geschreven.“⁸²⁾ Men moet ook den inwendigen Bijbel tot den uitwendigen niet beperken. De Bijbel is overal, waar het inwendige woord is. De geschiedenis is nog een tweede Bijbel. Ook daar is immers de worsteling tusschen „Adam“ en „Christus“, die zelfs de zin der historie is. Neen, de gemeenschap der heiligen is aan geen volk en geen eeuw gebonden, ook niet aan eenige leer. Franck staat zeer sceptisch tegenover eenige leer, en is daarom uitermate tolerant, hij verwerpt met de leer ook alle uitwendige vormen, ook de sacramenten, ook de ambten; waar men het Christus-gebeuren aan uiterlijke woorden en werken bindt, daar is de Antichrist. Helaas, men zoekt altijd weer vormen. Men kan er bij schreien, als men het ernstig neemt, maar dat doet Franck niet in allen deele. Tenslotte is de wereld voor hem „Gottes Fastnachtspiel“⁸³⁾ en zijn eenige troost is, dat de ziel verlicht wordt door het goddelijke licht.⁸⁴⁾

Een wonderlijk systeem heeft deze interessante veelschrijver opgebouwd. Pantheistische, gnostieke, mystieke elementen, samen met Reformatische ideeën en Humanistische motieven! Geen wonder, dat men nog altijd debatteert over de vraag, hoe Franck's systeem samenhangt en welke motieven den boventoon voeren. We zullen ons in dit debat niet mengen, en ons bepalen tot enkele opmerkingen.

Vooreerst: we kunnen begrijpen, dat Luther dezen man Beelzebub genoemd heeft.⁸⁵⁾ Wat bleef er bij dezen man over van openbaring, die in het Woord Gods gevonden moet worden? In principe was de Schrift op zij geschoven. Het Christendom ten eenenmale verloochend, Gods genade ingeruild voor de openbaring, die aan alle menschen in zichzelf eigen is. Van geloof werd wel heel mooi gesproken en de goede werken zeer bestriden, maar geloof is Gottgelassen sein, meer niet.⁸⁶⁾ Kerk en ambt, verkondiging en sacrament waardeloos gesteld, de waarheid totaal ondergraven.

Kon men kalm blijven tegenover zulk een man? En daarenboven, hij had veel invloed. Zijn werken werden grif gelezen en werden steeds herdrukt. Vooral in Holland schijnen zijn werken den weg gevonden te hebben.⁸⁷⁾ Gods zaak werd hier ten eenenmale aangetaast, geloof en openbaring naar de Schriften onherkenbaar verminkt.

En ondanks allen strijd tegen hem werd hij niet vergeten. En dat niet dank zij zijn originaliteit, of groote geleerdheid, maar dank zij de vlotheid, waarmee hij schreef en zijn evangelie, dat wel zeer naar den godsdienstigen mensch is. En nog steeds duurt zijn invloed voort. Spinoza heeft hem gelezen, volgens Koyré. Lehmann noemt hem den voorlooper van den grooten theoloog Schleiermacher.⁸⁸⁾ En is de leer van Schleiermacher in den grond der zaak niet slechts een niteenzetting van innere Erfahrung, inneres Erlebnis, die de eigenlijke openbaring voor Schleiermacher is. Dogma's zijn bij hem niet formulering van de waarheden, welke de christelijke kerk onder de leiding des Heiligen Geestes uit de Heilige Schrift heeft opgedolven, maar de „christliche Glaubenssätze sind Auffassungen der christlich frommen Gemütszustände in der Rede dargestellt.“⁸⁹⁾

Natuurlijk, er is belangrijk verschil, maar beide zijn mystici, en huldigen de mystische opvattingen, ook over geloof en openbaring. Maar, het is duidelijker dan het licht, dat die opvatting het

Woord Gods grootelijks tekort doet, de openbaringsgedachte verwaarloost of opheft, en het karakter van het geloof omzet. De reformatische opvatting moet zich dan ook verre houden van alle gaan in de richting van Franck en Schleiermacher, in de richting van het „hartewerk“. Maar niet minder blijve zij uit de buurt van het „verstandswerk“.

M.

M. Vr.

UIT DE SCHRIFT

Het karakter van de verschijning van Paulus.

En ten laatste van allen is Hij ook van mij als van een ontijdig geboren, gezien.
1 Cor. 15: 8.

De openbaring van den verhoogden Christus aan Paulus is zonder twijfel anders geweest dan de verschijningen van den verzezen Christus in de dagen tusschen opstanding en hemelvaart. Bij de verschijningen na Zijn opstanding heeft Christus gesproken over de nieuwe taak der discipelen, over de opdracht die volvoerd moest worden. De Heere heeft Zijn discipelen inzicht gegeven in de eenheid en den noodzakelijken voortgang der heilshistorie.

Paulus kan van de openbaring aan hem geschied evenwel iets anders zeggen. Hij heeft het over een mensch die opgetrokken is geweest tot den verhoogden Christus, terwijl de opgestane Heiland integendeel de Zijnen zelf opzocht in de levensverhoudingen waarin zij werkten, bij de vischvangst en bij de huiselijke bijeenkomst. Wat Paulus ervaren heeft is dus wel iets anders, dan wat de overige discipelen te beurt gevallen is. We merken van dit verschil echter niets.

Heeft Paulus het dikwijls over zijn bijzondere verschijning? Heeft hij het over de openbaring, die hem speciaal ten deel viel? Heelemaal niet. Als Paulus er over handelt dan heeft hij het terstond over onuitsprekelijke woorden, en dan voegt hij er nog aan toe, dat hij daarover niet verder kan doorgaan.

En dat niet alleen: Paulus zet de openbaring aan hem geschied, hier op één lijn met de andere verschijningen. Zonder eenigen overgang, laat Paulus de ééne verschijning op de andere in dit hoofdstuk van 1 Corinthen volgen.

En dat is nog niet alles. De apostel wil alleen de Schrift laten spreken, niet zijn persoonlijke ervaringen en belevenissen. Niet wat hij doorgemaakt heeft om tot kennis der waarheid te komen. Dat is zoo treffend in deze verzen:

Want vóór alle dingen heb ik u overgegeven, hetgeen ik zelf ontvangen heb: Christus is gestorven voor onze zonden naar de Schriften, en Hij is begraven en ten derden dage opgewekt, naar de Schriften. (vs 3, 4, Nieuwe vert.)

Het is dus alleen de Schrift die Paulus laat spreken.

En dat hij iets aparts beleefd heeft in zijn ontmoeting met den Verhoogden Christus, men wordt er niet een woord opmerkzaam op gemaakt.

Zoo is het ook in al de brieven. Aldoor wil hij den rijkdom van het Woord Gods toonen. De apostel zegt nergens: Menschen, dit heb ik beleefd! Mij moet ge hooren, meer dan Petrus en Johannes; ben ik niet verhoogd geweest tot in den derden hemel? Neen, hij zegt overal: broeders, dit zegt het woord Gods. En dan gaat die zelfde Paulus, die heeft mogen inzien in den derden hemel, en die daarin bijzonder bevoorrecht is geworden, de boekrollen van het Oude Testament opslaan en daaruit aanhalingen doen. Dan gaat diezelfde Paulus, die gezien heeft meer dan een ander, Schrift met Schrift vergelijken, opdat de gemeenten tot wie hij zich richtte, bij die openbaring Gods zouden leven.

Paulus heeft zich dus nooit van de andere apostelen geïsoleerd. Hij heeft zich niet op zichzelf geplaatst en bovenmate geroemd in de uitnemendheid van de openbaring die hem ten deel was gevallen. Hij heeft eenvoudig zich laten opnemen in den apostelkring, hoe wonderlijk hij het ook vond. En hij heeft zich gedragen als de andere apostelen, dat is te zeggen: hij heeft het Woord Gods gebracht en niet zijn miraculeuze bevindingen; hij heeft hartstochtelijk en dringend geroepen tot het geloof in den Christus Gods, en niet zichzelf met een waas van geheimzinnigheid omgeven door te spreken van hemelsche openbaringen.

Aldus heeft Paulus elken dag zijn apostolische roeping vervuld: Zijn roeping om te prediken van de groote werken Gods, en van de werkelijkheid van kruis en opstanding en van de vervulling van wat van oudsher beloofd was.

Zoo is Paulus gebleven in de schriftuurlijke lijn, en heeft hij de gemeente gebouwd op het fundament van apostelen en profeten.

Dat is de blijvende rijkdom van de Nieuw-testamentische kerk. De kerk wordt niet gebouwd door degenen die met heel aparte dingen voor den dag komen, om daardoor de aandacht op zich te richten, en ook niet door hen, die de prediking van

het evangelie versieren met allerlei schoone verzinsels en verhaaltjes, maar de kerk wordt gebouwd, indien in den dienst des Woords ontsloten worden de schatten der openbaring; indien inzicht gegeven wordt in de wonderlijke wijze van Gods werken en in al zijn volheid gebracht wordt de prediking van Jezus Christus.

Als Paulus lang en breed al maar door over zijn visioenen gehandeld had, de gemeente van Corinthen zou wellicht gezegd hebben: Och, och, wat heeft die Paulus toch wat ervaren! Wat is hij toch een gunsteling dat dit voorrecht hem te beurt gevallen is! Maar daarbij zou het gebleven zijn.

En als de predikant de aandacht van de menschen boeit door zijn bijzondere trucjes en door zijn kunstgrepen de hoorders in verbazing brengt, dan gaan de menschen de kerk uit met de gedachte: Geweldig wat kan die man het zeggen: Wat heeft hij een wonderen ons laten zien!

Maar de beslissende vraag is deze: Wordt schriftgetrouw het Woord ontvouwd? Wordt daarin alleen de kracht gezocht?

Daarbij toch zal de gemeente Gods alleen kunnen leven en volharden.

Op dit punt moeten de hoorders van het Woord zich ook gedurig beproeven.

Er zijn menschen die snakken naar verandering. Hoe wonderlijker iets gezegd wordt, hoe liever ze het hebben.

Hooren zij echter God tot hen spreken door Zijn Woord? Dat is de groote vraag. Worden zij geestelijk verrijkt door het hooren van het gepredikte Woord?

Die maatstaf moet aangelegd worden!

De christenen hooren echter ook in den dienst des Woords de prediking van het heil in Christus en zij zien hoe in de gemeenschap der kerk dat Woord Gods wordt ontvouwd tot zegen van hen zelf en van al de hunsen en ze gaan heen met een hart vol dankbaarheid met deze belijdenis: Ja waarlijk, God is Israël goed, is ook ons goed, dat Hij ons telkens doet zien de genade Gods in Christus Jezus, opdat we daarbij zalig zouden zijn in leven en in sterven.

D.

H. M.

KERKELIJK LEVEN

„SYMBOLEN“ EN „KENMERKEN“. (II.) Antwoord aan dr A. de Bondt. (III.)

We zagen, twee weken geleden, dat tusschen „symbolen“ en „kenmerken“ (ter onderscheiding van de ware tegen de valsche kerk) volgens Calvin-bestrijders van roomsche zijde wel degelijk verschil gezien werd. Een „nota“ is (voor wie ze opmerken kan) altijd meteen een symbool, maar een symbool nog lang niet altijd een kenmerk (nota, van waar tegen valsche). Een huwelijksring is symbool der huwelijksrouw, maar op tijd thuis komen en vrouw en kinderen goed verzorgen, is kenmerk der huwelijksrouw, tegenover echtbreuk, al of niet in beginsel. Doopshandelingen, avondmaals-ceremoniën, gebeden, kerkgezangen zijn symbolen der kerk, maar recht gebruik van den doop, zuivere bediening van het avondmaal, gebeden overeenkomstig de vereischen van den Catechismus, kerkzangen waar het geloof in uitkomt, zijn kenmerken van de ware kerk tegenover het valsche gezelschap van religieusen. Het zwaard is het symbool der gerechtigheid; maar de zuivere rechtspraak, het goed gebruik van het zwaard, is het kenmerk van de eerlijke rechtbank tegenover gangsters of ku-klux-klan.

Feitelijk is dit alles reeds oude wijsheid. Een goed vriend herinnerde me aan de woorden, verleden week reeds ter sprake gebracht: signum (teeken) en nota (ken- of merkteeken). Aristoteles maakt ook al verschil, zoo merkt hij op, tusschen *σημειον* en *τεκμήριον*. Het eerste woord wil zeggen: teeken, symbool, signum, het tweede: bewijs, Merksaal. Uit het eerste (een symbool, een teeken slechts) kan niet met stelligheid geconcludeerd worden, uit het tweede wel (Rhetorica, I). Vergelijk A. Calme—M. Gargon, „Algemeen Groot Naam- en Woordboek van den ganschen Bijbel“, Leiden, II, 1727, 300: „In de kerktaal wordt Symbolum genaamt, hetgeen de stofte van 't Sakrament uitmaakt; hetgeen men ziet, en voor oogen speelt. Zo is het water in den doop het Symbolum van den doop, en van de inwendige reiniging; en in 't Avondmaal is brood en wijn, het Symbolum van 's Hellands vleesch en bloed, dat wezenlijk daarin tegenwoordig is.“

Men zie ook Suicerus, Thesaurus Eccl.: *σύμβολον* (symbool) is een „indicium“, een „signum“ (*σημειον*) een teeken, dat te zien is, zooals men soldaten onderscheidt van de vijanden; de theologen gebruiken het woord symbool voor de zichtbare teekenen bij de sacramenten, water in den doop, brood en wijn bij het avondmaal, en deze teekenen (symbolen) hebben betrekking op de beteekende zaak (lichaam en bloed des Heeren). Sacramenten in het algemeen heeten symbolen (Dionysius Areopagita, Maximus), ook de doop (Isidorus Pelusiota, Athanasius), ook het avondmaal (Theodoretus); „alle protestanten“ en ook, vóór kardinaal Petronius, al hun tegenstanders, vatten in

78) Köner, a.w., pag. 73.

79) De geestelijke gemeenschap der ware geloovigen, Koyré, pag. 23.

80) Dit was het waarachtige Licht, Hetwelk verlicht een iegelijk mensch, komende in de wereld. Zie echter voor een juiste exegese Dr Bouma in zijn Korte Verklaring van Johannes, pag. 32, een verklaring, die door de proff. Schilder en Vollenhoven o.a., a.w. aantekening 127, geaccepteerd wordt.

81) Aangehaald bij C. A. Hase, Sebastian Franck von Wörd, pag. 215.

82) Darnour, a.w. pag. 49, Gods vastenavondklucht. Franck zelf: Wir sind alle gelächter, fabel und fastnachtspiel vor Gott.

83) La seule chose, qui console le pauvre philosophe c'est que, quand même et malgré tout, l'esprit est éternel, et éternellement Dieu se révèle aux hommes et leur offre les trésors de sa bonté, de son amour et de sa grâce. Toujours il y a eu des hommes dont l'âme a été illuminée par la lumière divine, qui ont adoré Dieu en esprit et vérité. Koyré, 34.

84) Köner, a.w., pag. 31, zie ook pag. 75; Met ongeloofelijke heftigheid is Luther na den dood van Franck tegen hem losgebrand.

85) Paradoxa, pag. 78.

86) Koyré, a.w. pag. 35.

87) Lehmann, a.w. XXI.

88) Honig, Chr. Enc. V, 88 sub voce Schleiermacher.